
**PRISMA
POCKETWOORDENBOEK**

Latijn

Nederlands

H.H. Mallinckrodt

prisma

Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten

Pocketwoordenboek Latijn-Nederlands

Auteur: H.H. Mallinckrodt

Bewerkers: Laura de Haas – Rietveld, Prisma redactie

Grammatica: Cerianne Porton – Van IJzendoorn

Adviseur: Casper Porton

Medewerkers: Emma Mendez Correa, Wessel van Duijn, Benjamin Plomp

Omslagontwerp: Raak Grafisch Ontwerp, Utrecht

Eerste druk 1959

Vijfentwintigste druk 2017

© 2017 Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten

Prisma maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv

Postbus 97

3990 DB Houten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB, Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan noch de redactie noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Opneming van een woord in dit woordenboek prejudicieert niet ten aanzien van het al of niet bestaan van merkenrechten op dat woord. De uitgever heeft er naar gestreefd alle merknamen die in de Prisma woordenboeken voorkomen te voorzien van een handelsmerksymbool®.

ISBN 978 90 00 35289 0

NUR 627

www.prisma.nl

www.prismawoordenboeken.be

www.unieboekspectrum.nl

Voorwoord bij de vijftiengste druk

Sinds professor Mallinckrodt in 1959 zijn voorwoord schreef bij de eerste editie van het Prisma woordenboek Latijn-Nederlands is er veel veranderd. De inhoud van de lesmethodes, de didactiek en de achterliggende leerdoelen op vwo's en gymnasia lijken ver verwijderd van wat men in die tijd voor gedegen onderwijs in de klassieken hield.

De toenmalige uitgever drong aan op een beknopt woordenboek, waardoor Mallinckrodt besloot af te zien van 'technische auteurs met hun afwijkend vocabulaire als Apicius, Vitruvius en Vegetius geheel, Plinius ten dele'. Vanuit de katholieke achtergrond van Het Spectrum nam hij wel de woordenschat op van latere Latijnse schrijvers en Ecclesiastici.

Bij deze vijftiengste druk stond één doel ons voor ogen: het materiaal aanpassen aan de lesmethoden, de onderwijspraktijk en de examens van de afgelopen en komende jaren.

De woordenschat van alle gangbare, klassieke auteurs is daarom ruim vertegenwoordigd; onregelmatige werkwoordsvormen en voorkomende varianten zijn toegevoegd als ingang.

De informatie in de artikelen is geactualiseerd en toegankelijker gemaakt, en een beknopte grammatica sluit het boek af.

Prisma redactie

Voorwoord bij de eerste druk

Voor Uitgeverij Het Spectrum heb ik de samenstelling van dit lexicon op mij genomen. De opdracht was een *beknopt* Latijns woordenboek te maken, waarin ook aandacht zou worden besteed aan latere Latijnse schrijvers en zo mogelijk aan Ecclesiastici. Hoewel ik op dit terrein geen volledigheid pretendeer, noopte deze opdracht mij toch tot een belangrijke uitbreiding van het aantal lemmata vergeleken bijvoorbeeld met het lexicon van Wageningen-Muller 4e druk, al liet ik ook technische auteurs met hun afwijkend vocabulaire als Apicius, Vitruvius en Vegetius geheel, Plinius ten dele buiten beschouwing. Maar aangezien een beknopte omvang vereist was, werd ik anderzijds tot een drastische beperking genoodzaakt. Deze is bereikt:

- 1e. Door weglaten van de naam van de schrijver bij wie het betrokken woord voorkomt.
- 2e. Door geen taalkundige inleiding bij de woorden te geven. Ik meen dat dit niet veel zin heeft voor de gewone gebruiker, omdat het een taalwetenschappelijke ontwikkeling veronderstelt en vereist, waarover deze toch niet beschikt. Of dacht men, dat de verklaring, die wijlen prof. Muller gaf bij het woord *maceria*: 'macerare, Gr. teixos, wortel *dheigh* kneden, Ndl. deeg' voor een jeugdig gebruiker verklarend zal werken?
- 3e. Door bij de betekenisontwikkeling alleen de hoogtepunten aan te geven, hetgeen noodzakelijkerwijs met enige subjectiviteit gepaard zal zijn gegaan.
- 4e. Door historische, aardrijkskundige en mythologische eigennamen tot het uiterste te beperken. Dit is een lexicon van *Latijnse woorden*, en voor de normale gebruiker heeft het geen zin daarin te lezen, dat Madena een landstreek in Groot-Armenië is of dat Lysis de leermeester was van Epaminondas. Deze behoren thuis in een woordenboek van eigennamen.
- 5e. Door de gebruikelijke overvloed van geciteerde voorbeelden te laten vervallen. Dit is echter voornamelijk gebeurd uit pedagogisch-didactische overwegingen. Een 50-jarige ervaring zowel bij het actief als passief gebruik van een dergelijk rijk van voorbeelden voorzien lexicon heeft mij de schaduwzijde daarvan leren kennen. De jonge gebruiker gaat bij het opzoeken van een woord onmiddellijk kijken... of het door hem gezochte voorbeeld er soms ook vertaald en wel bij staat, en zo dit inderdaad het geval is, let hij niet op de eigenlijke woordbetekenis en de ontwikkeling daarvan. Hoeveel meer didactisch effect zal het sorteren, wanneer hij moet wikken en wegen, welke van de gegeven betekenissen op zijn geval past? Bij de beperkte tijd, die bij de tegenwoordige onderwijsorganisatie voor de *Humaniora* is uitgetrokken, betekent deze besnoeiing bovendien een niet onaanzienlijke tijdswinst.

Bij de opzet van dit woordenboek, waarbij de oude Georges mij van veel dienst was, geconfronteerd met de Thesaurus en Forcellini, is uitgegaan van de gedachte bij elkaar behorende woorden zoveel mogelijk onder een lemma

samen te brengen en daar in alfabetische volgorde. In zeer enkele gevallen is om redenen van woordafleiding hiervan afgeweken.

Zwollerkerspel, 1959

H.H. Mallinckrodt

Bij de vijfde druk

In de vijfde druk zijn vele tientallen geografische namen toegevoegd. Vertalingen zijn geactualiseerd en worden volgens de nieuwe spelling geschreven. De weergave van de uitspraak is door deskundigen opnieuw bekeken en waar nodig gecorrigeerd.

redactie lexicografie

Aanwijzingen voor het gebruik

Alle trefwoorden zijn alfabetisch geordend. Een koppelteken scheidt het voorvoegsel van de stam van een woord. Het streepje (macron) boven een klinker geeft aan dat die klinker lang moet worden uitgesproken - niet dat daar de klemtoon valt.

Als een trefwoord meerdere woordsoorten of herkomsten heeft, dan geven we deze als afzonderlijke artikelen, onderscheiden door cijfers achter het trefwoord.

Als een trefwoord meerdere betekenissen heeft, onderscheiden we deze met genummerde bolletjes.

Met komma's onderscheiden we (bijna-)synonieme vertalingen.

Bij de zelfstandige naamwoorden vermelden we na het trefwoord eerst de genitiefvorm en dan het geslacht. Ook vermelden we varianten van het trefwoord.

Bij werkwoorden geven we de eerste persoon enkelvoud om de vervoegingsgroep aan te duiden, zo nodig gevolgd door de onregelmatige perfectum- en participiumvormen.

Bij adjectieven geven we de nominativus vrouwelijk en onzijdig of de genitiefvorm.

Lijst van gebruikte afkortingen

abl.	ablativus
acc.	accusativus
adi.	adiectivum, bijvoeglijk naamwoord
adv.	adverbium, bijwoord
alg.	algemene betekenis
christ.	bij christelijke schrijvers
coni.	coniunctio, voegwoord
dat.	dativus
dep.	verbum deponens
eig.	eigenlijk
encl.	enclitisch, achter het bijbehorend woord geplaatst
f	femininum
fil.	filosofische term
fin.	financiële term
gen.	genitivus
hand.	handelsterm
indecl.	indeclinabile, onverbuigbaar woord
interi.	interiectio, tussenwerpsel
interr.	interrogativum, vragend
intrans.	intransitivum, onovergankelijk werkwoord
iron.	ironisch
jur.	juridisch
lett.	letterlijk
m	masculinum
med.	medium
mil.	militaire term
mlat.	middeleeuws Latijn
myth.	mythologische term
n	neutrum
off.	officieel, in staatsrechtelijke zin
p.	persoon
pass.	passivum
plur.	pluralis, meervoud
praep.	praepositio, voorzetsel
pron.	pronomina, voornaamwoord
refl.	reflexivum, wederkerend
rel.	religieuze term
relat.	relativum, betrekkelijk
ret.	retorische term
scherts.	schertsend
sing.	singularis, enkelvoud
sportt.	sportterm
st.	staatsrechtelijke term
subst.	substantivum, zelfstandig naamwoord
trans.	transitivum, overgankelijk werkwoord

Bijzondere tekens

- I, II enz. Als een trefwoord meerdere woordsoorten heeft, worden deze voorafgegaan door blauw gedrukte romeinse cijfers.
- Als een trefwoord meerdere betekenissen heeft, worden deze voorafgegaan door een blauw bolletje.
- ★ Na een blauwe ster volgt een voorbeeldzin.
- [...] Tussen rechte haken staat grammaticale informatie.
- <...> Tussen geknikte haken staat extra uitleg over de betekenis of een frequent combinatiewoord in het Latijn.
- Een pijl verwijst voor meer informatie naar het erop volgende trefwoord.

Voorbeelden van het gebruik van bovenstaande tekens geven we op de volgende pagina.

- genesis** [-is] *f* **1** **lett.** oorsprong **2** het gesternte waaronder men geboren is
- genetivus, genitīvus** [-a, -um] *adi.* **1** aangeboren **2** oorspronkelijk
- genetrix** [-icis] *f* **1** moeder **2** stammoeder **3** voortbrengster
- geniālis** [-e] *adi.* **1** **geniātus** **2** aan de Genius gewijd **3** van het huwelijk **4** vrolijk **5** feestelijk
- geniculātus** [-a, -um] *adi.* met knopen
- genitālia** [-ium] *n* **1** atomen **2** elementen **3** schaamdelen
- genitālis, genitābilis** [-e] *adi.* **1** vruchtbaar **2** bevruchtend **3** tot voortplanting bestemd **4** geboorte-
- genitīvus** → **genetīvus**
- genitor** [-ōris] *m* **1** verwekker **2** vader **3** schepper
- genitūra** [-ae] *f* **1** geboorte-uur **2** horoscoop
- genius**² [part.] → **gignere**
- genius** [-ii] *m* **1** de Genius **2** geleidegeest **3** beschermer **4** weldoener
- gēns** [gentis] *f* **1** geslacht **2** afstameling **3** ras **4** volk **5** stadsbevolking **6** landschap
- gentēs** [-ium] *f* **1** buitenlanders **2** barbaren **3** heidenen
- genticus** [-a, -um] *adi.* **1** de stam eigen **2** nationaal
- gentilicīus** [-a, -um] *adi.* **1** tot het geslacht behorend **2** volks-
- gentilis** [-e] *adi.* **1** van hetzelfde geslacht **2** van hetzelfde volk **3** vaderlands **4** heidens
- gentilitās** [-ātis] *f* **1** geslachtsverwantschap **2** volk **3** heidendom
- genū** [-ūs] *n* **1** knie **2** knieschijf <orbis>
- genuālia** [-ium] *n* kniebanden
- genūi** [perf.] → **gignere**
- genuīnus**¹ *adi.* [-a, -um] wang-**11** *m* [-i] kies
- genuīnus**² [-a, -um] *adi.* aangeboren
- genus** [generis] *n* **1** afkomst, geboorte, edele geboorte **2** afstameling **3** geslacht
- <humanum> **4** stam, volksstam **5** generatie **6** soort, slag, aard **7** *vir sui generis* self-made man **8** gilde <vatum> **9** algemeen begrip **10** manier
- geōgraphicus** [-a, -um] *adi.* geografisch
- geōmetrēs** [-ae] *m* **1** landmeter **2** meetkundige
- geōmetrica** [-ōrum] *n* **1** meetkundige stellingen **2** meetkunde
- geōmetricus** [-a, -um] *adi.* meetkundig
- gerere** {**ō**, gessi, gestus} **1** dragen **2** voortbrengen, tentoonspreiden **3** duidelijk aanleiding geven **4** een rol spelen, optreden voor, <se> zich gedragen **5** bij zich hebben **6** uitvoeren **7** behartigen, besturen, bekleden <magistratum> **8** oorlog voeren <bellum>, strijden **9** ter wille zijn <morem> **10** doorbrengen <tempus>, beleven <annum septuagesimum>
- Onderstreepte labels geven extra informatie over stijl, herkomst of vakgebied.
- Trefwoorden en eventuele varianten zijn blauw en vet gedrukt. Een macron boven klinkers geeft aan dat de betreffende klinker lang is.
- Woordsoorten zijn cursief gedrukt.
- Pijltjes verwijzen naar een ander trefwoord.
- Cijfers in blauwe bolletjes staan voor de verschillende betekenissen van een trefwoord.
- Homograafnummers staan superscript achter het trefwoord.
- Romeinse cijfers gaan vooraf aan een nieuwe woordsoort.
- Tussen geknikte haken wordt extra informatie gegeven of een combinatiewoord in het Latijn.
- Sterretjes gaan vooraf aan voorbeeldzinnen.
- Tussen rechte haken wordt grammaticale informatie gegeven, zoals uitgangen en werkwoordsvormen.

A

A *afk.* ● **Aulus** <vóórnaam> Aulus ● **absolvo** *jur.* ik spreek vrij ● **antiquo** <bij stemming> ik verwerp (lett.: ik wil het bij het oude laten), ik stem tegen

ā → **ab**

ah!, **ah!** *interi.* ● **ach!** ● **zoi!** ● **o**, **nee!**, **oi!**

āb, **ā** *praep. met ablativus* [*ab* voor klinkers, voor *t* soms *abs*] ● <van plaats> van (... af), vanuit, van de kant van, <stare ab aliquō> op iemands hand zijn, <ordiri ā> beginnen bij ● <van tijd> sinds, onmiddellijk na ● <bij passieve vorm, om aan te geven wie handelt> door ● <van reden of oorzaak> uit, ten gevolge van

ab-actus [part.] → **ab-igere**

abacus [-i] *m* ● buffetkast, dressoir ● speeltafel, speelbord ● rekenbord, telraam

ab-alienāre [-ō] ● **lett.** vervreemden, verwijderen, scheiden ● **afkerig** maken **ab** <+ abl.>, vijandig maken ● *jur.* vervreemden, afstaan

ab-aliēnātiō [-ōnis] *f* *jur.* vervreemding, overdracht

ab-avus [-i] *m* ● betovergrootvader ● voorvader

Abdēra [-ōrum] *n*, **Abdērae** *f* *aeardk.* Griekse stad aan de kust van Thracië

ab-dere [-ō, -didī, -ditus] ● verwijderen ● verbergen

ab-dicāre [-ō] ● afwijzen, verwerpen ● <magistratu> aftreden

ab-dicātiō [-ōnis] *f* het neerleggen van een ambt, abdicatie

ab-dicere [-ō, -dixī, -dictus] <bij een voorspelling> afkeuren

ab-dictus [part.] → **ab-dicere**

ab-didī [perf.] → **ab-dere**

ab-ditus¹ [-a, -um] *adi.* verborgen

ab-ditus² [part.] → **ab-dere**

ab-dixī [perf.] → **ab-dicere**

abdōmen [-inis] *n* ● onderbuik, buik ● **fig.** vraatzucht, sensualiteit

ab-ducere [-ō, -duxī, -ductus] ● wegvoeren, wegtrekken ● verleiden, weglokken, afvallig laten worden

ab-ductus [part.] → **ab-ducere**

ab-duxī [perf.] → **ab-ducere**

ab-ēgī [perf.] → **ab-igere**

ab-eo [praes.] → **ab-ire**

ab-equitāre [-ō] wegrijden <op paard>

ab-errāre [-ō] ● afwijken, afdwalen ● **afleiding** zoeken, **fig.** afdwalen

ab-errātiō [-ōnis] *f* **afleiding**

ab-esse [absum, āfui] ● afwezig zijn (van) **ab/ex** <+ abl.>, verwijderd zijn ● niet bijstaan **ab** <+ dat.>, niet helpen ● ontbreken **ab** <+ dat.> ● bevrijd zijn (van) **ab** ● zich verre houden (van)

ab <+ abl.>, niet deelnemen (aan) ● verschillen (van) **ab**, <haud multum> niet veel schelen

ab-hibitus [part.] → **ab-hibēre**

ab-hibūī [perf.] → **ab-hibēre**

ab-hinc *adv.* ● van hier, hiervandaan ● nu ... geleden

ab-horrēre [-eō, -horruī] ● afschuw hebben (van) <+ ab>, terugdeinzen (voor) ● strijdig zijn (met) <+ ab / + dat.>, niet overeenstemmen (met)

ab-horruī [perf.] → **ab-horrēre**

ab-icere [-iō, -iēcī, -iectus] ● weggewerpen, neerwerpen ● opgeven, afzien van ● vernederen

ab-iēcī [perf.] → **ab-icere**

ab-iectiō [-ōnis] *f* <animi (geest)>

neerslachtigheid

ab-iectus¹ [-a, -um] *adi.* ● slordig ● moedeloos ● laag, onaanzienlijk

ab-iectus² [part.] → **ab-icere**

abiegnus [-a, -um] *adi.* van dennenhout

abiēs [-etis] *f* ● den ● **schip** ● lans

ab-igere [-ō, -ēgī, -actus] ● verstoppen, verdrijven stelen

ab-īī [perf.] → **ab-īre**

ab-īre [ab-eō, -iī, -itus] ● weggaan, vertrekken, **mil.** van het slagveld terugkeren, <impune (ongestraft)> eraf komen, <magistratu (ambt)>

aftreden ● verdwijnen, <van tijd> voorbijgaan, overgaan ● afstappen van, achterwege laten ●

veranderen (in) <+ in>, overgaan (in)

ab-itus¹ [-ūs] *m* ● het weggaan ● **uitgang** ● ontsnapingsmogelijkheid

ab-itus² [part.] → **ab-īre**

ab-iūdicāre [-ō] *jur.* bij vonnis ontzeggen, ontzeggen

ab-iūctus [part.] → **ab-iungere**

ab-iungere [-ō, -iunxi, -iunctus] ● <equos> uitspannen ● scheiden

ab-iūnxī [perf.] → **ab-iungere**

ab-iūrāre [-ō] *jur.* onder ede ontkennen

ablātus [part.] → **aufferre**

ab-lēgāre [-ō] wegzenden

ab-lēgātiō [-ōnis] *f* het wegzenden

ab-ligurrīre [-iō] ● aflikken ● <pecuniam (geld)> erdoor jagen, verspillen

ab-locāre [-ō] verhuren

ab-lūdere [-ō] uit de toon vallen, verschillen (van) <+ ab>

ab-luere [-ō, -luī, -lūtus] ● eraf wassen, schoonwassen, wegspeelen ● verwijderen

ab-luī [perf.] → **ab-luere**

ab-lūtus [part.] → **ab-luere**

ab-natāre [-ō] wegzemmen

ab-negāre [-ō] ● weigeren <ook + inf.> ● ontkennen, *jur.* ontkennen te hebben ontvangen

ab-nepōs [-ōtis] *m* zoon van een achterkleinzoon

ab-neptis [-is] *f* dochter van een achterkleinzoon